

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Samhällsvåld och moral hos unga vuxna

Sambandet mellan gymnasieelevers exponering för samhällsvåld och moralfrånkoppling

Alfred Ericson
Ellen Flodmark

Kandidatuppsats HT 2017

Handledare: Magnus Lindén

Abstract

Recent reports shows that violence within the Swedish society is on the uprise. The exposure of violence leads to a number of consequences and earlier psychological research suggests that a high exposure to community violence has a negative impact on individuals' cognitive functions and moral reasoning. This study aimed to investigate the relation between the exposure of community violence and the use of moral disengagement techniques, as defined by Albert Bandura. A survey was carried out on adolescents in high school (18+) and the results showed that individuals with a high exposure of community violence had a significantly increased tendency for moral disengagement overall. Further results showed that this increased tendency for moral disengagement among the participants with a high exposure of community violence only related to three specific techniques; moral justification, euphemistic language and dehumanization.

Keywords: Community violence, moral disengagement, moral agency, social cognitive theory, Albert Bandura, adolescent, young adults, cognitive functioning

Abstrakt

Nyligen utgivna rapporter visar att våldet i det svenska samhället ökar, vilket leder till en rad konsekvenser för både samhälle och individ. Tidigare psykologisk forskning pekar på att hög exponering för samhällsvåld har en negativ inverkan på individers kognitiva funktioner och moral. Syftet med denna uppsats var därför att undersöka relationen mellan exponering för samhällsvåld och individens benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. En enkätundersökning utfördes på myndiga elever vid gymnasieskolor i Skåne och resultatet visade att individer med hög exponering för samhällsvåld uppvisade en ökad benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. Vidare visade studien att denna ökade benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker hos respondenter med hög rapporterad exponering för samhällsvåld endast gällde tre specifika tekniker; moraliskt rättfärdigande, förskönande omskrivning samt dehumanisering.

Nyckelord: Community violence, moral disengagement, moral agency, social cognitive theory, Albert Bandura, adolescent, young adults, cognitive functioning

Inledning

Våld i samhället är ett återkommande tema i media och 2016 års siffror från den nationella trygghetsundersökningen indikerar en ökning av det totala våldet i samhället (Brå, 2017a). Sammantaget uppger 15,6% av befolkningen (16–79 år) att de har blivit utsatta för brott mot enskild person under 2016, jämfört med 13,3% 2015. Det är ingen speciell typ av våldsbrott som sticker ut i ökningen och enligt Brottsförebyggande rådets rapport om brottsutvecklingen 2005-2015 (2017b) är unga lagöverträdare statistiskt överrepresenterade. Unga personer i åldern 16-24 år är också den samhällsgrupp som i störst utsträckning utsätts för brott oavsett brottets karaktär. Denna våldsutsatthet ger upphov till en rad olika konsekvenser för individen. Bland annat kan våldet påverka och förhindra individens normativa utveckling i termer av kognitiva och sociala förmågor (Chen, Voisin & Jacobson, 2016; Ng-Mak, Salzingers, Feldman & Stueve, 2004). För att förstå brottsutvecklingen och för att kunna arbeta preventivt mot våldets effekter för samhällets unga är det nödvändigt att undersöka och identifiera dessa konsekvenser. Uppsatsen lägger därför fokus vid hur unga människor kognitivt påverkas av att leva i en vardag där våld och otrygghet är närvarande. Mer specifikt behandlar studien relationen mellan exponering för samhällsvåld och individens benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker.

Inledningsvis redovisas studiens teoretiska ramverk tillsammans med tidigare forskning på området. Begreppet samhällsvåld kommer att definieras och diskuteras i relation till tidigare gjorda studier om fenomenets omfattning, spridning och effekter för individen. Vidare kommer principerna för teorin om moralfrånkoppling att diskuteras med utgångspunkt i Albert Banduras socialkognitiva teori. Slutligen presenteras studiens syfte och hypoteser.

Samhällsvåld

Definition av samhällsvåld. *Community violence* utgör ett mångtydigt och välstuderat samlingsbegrepp för våld i individens omgivning. I denna uppsats kommer begreppet *community violence* att översättas till samhällsvåld. Uppsatsen utgår från en vedertagen definition som framhåller samhällsvåld som interpersonellt, offentligt och icke sexuellt våld som sker utanför hemmet och består av upprepade våldshändelser (Rosenthal, 2000; Rosenthal & Wilson, 2003). Det kan vara en biprodukt av olika samhälleliga förhållanden såsom brottslighet i specifika bostadsområden, mobbing eller pågående civila konflikter (Dierkhising & Guerra, 2011; Martinez & Richters, 1993). Vidare definieras exponering av samhällsvåld i termer av direkt utsatthet för våld, bevittnande av våld samt kännedom om våld i individens omgivning (Brown, Hill, & Lambert, 2005).

Enligt ovanstående definition är det viktigt att samhällsvåld operationaliseras och mäts som ett distinkt konstrukt avskilt från våld som begås av en familjemedlem eller någon annan person som individen har en intim relation med (DeCou & Lynch, 2015). En av anledningarna är att det redan finns konventionella mått för olika relationella samt sexuella våldsformer (Rosenthal, 2000). I huvudsak har diskussionen om huruvida mått ska inkludera exponering för olika sexuella våldsformer varit mest aktuell vid utveckling av skalor för vuxna individer. Existerande skalor bland barn och ungdomar inkluderar typiskt sett inte denna våldsform, även om undantag finns såsom i fallet med SECV-skalan, Scale of Exposure of Community Violence (Richters & Saltzman, 1990). Dock poängterar DeCou och Lynch (2015) i sin jämförelseanalys av olika mått att flera studier använder en modifierad version av SECV-skalan. Av de totalt 17 studerade versionerna uteslöt åtta skalor parametern sexuellt våld.

Diskussionen ovan belyser det faktum att det inte finns en gemensamt fastställd definition för samhällsvåld, vilket försvårar möjligheten att jämföra olika studiers resultat. I DeCou och Lynchs (2015) granskning av tidigare gjorda studier genomfördes en kartläggande jämförelse varpå de fann flera skilda operationella definitioner och mått av exponering för samhällsvåld. Förutom variationen i den begreppsliga definitionen skiljde sig de granskade studierna och måtten även med avseende på mängden psykometrisk data och stödet för respektive definitions tillförlitlighet. Med det sagt är det svårt att framhålla någon definition eller något mått av samhällsvåld som bättre än något annat (DeCou & Lynchs, 2015).

Samhällsvåld i USA. Samhällsvåld utgör ett stort forskningsområde där majoriteten tidigare gjorda studier har fokuserat på i vilken omfattning människor exponeras för samhällsvåld samt vilken inverkan detta får på individen. Bland annat har forskare i USA genomfört en telefonsurvey på 4549 barn i åldern 0 till 17 år med syftet att uppskatta frekvensen av såväl direkt som indirekt utsatthet för samhällsvåld bland målgruppen (Finkelhor, Hamby, Ormrod & Turner, 2009). Studiens resultat stämmer väl överens med tidigare mätningar och slår fast att mer än 60% av de studerade barnen hade exponerats för samhällsvåld under det gångna året samt att multipel exponering var vanligt förekommande. Mer än två tredjedelar av respondenterna hade utsatts för två eller flera våldsincidenter under samma tidsperiod (Finkelhor, Hamby, Ormrod & Turner, 2009).

Ovanstående siffror visar, med viss begränsning, hur situationen ser ut i USA, vilket är det land som har producerat flest vetenskapliga artiklar om samhällsvåld enligt uppsatsens definition. Betydligt färre studier av motsvarande karaktär går att finna i skandinavisk eller europeisk kontext och möjligheten att generalisera resultaten från USA till Sverige är begränsad på grund av skillnader i bland annat kontext.

Samhällsvåld, riskområden och riskgrupper. Om och på vilket sätt individen påverkas av exponering för samhällsvåld beror till stor del på olika skyddsfaktorer (Lambert, Bettencourt, Bradshaw & Ialongo, 2013). Det kan handla om familjeförhållanden, socioekonomisk status eller individuella copingstrategier som sammantaget påverkar individens förmåga att hantera intryck från omgivningen. Människor föds med olika sociala förutsättningar och gemensamt konstaterar forskare en större utsatthet för samhällsvåld bland olika minoritetsgrupper (Lambert et al., 2013; Cooley-Strickland, Quille, Griffin, Stuart, Bradshaw & Furr-Holden, 2009; Carey & Richards, 2014). I en nationell, amerikansk studie uppgav så många som 57% afroamerikanska ungdomar att de hade exponerats för våld. Detta i jämförelse med 50% latinamerikaner och 34% kaukasier (Crouch, Hanson, Saunders, Kilpatrick & Resnick, 2000). Särskilt drabbade är de som växer upp i olika riskområden där förhållanden som fattigdom, trångboddhet och inte minst kriminalitet genomsyrar områdets allmäntillvaro (Gorman-Smith, Henry & Tolan, 2004; Martinez & Richters, 1993). Med det sagt är forskningen överens om att den direkta utsattheten för samhällsvåld är vanligare i stadsmiljöer präglade av ovanstående missförhållanden. Dock poängteras att exponeringen i sig självt kan anta många olika former. Såväl genom medial exponering som direkt visuellt, vilket sammantaget medför en utsatthet som sträcker sig över de urbaniserade områdenas gränser (Cooley-Strickland et al. 2009).

Med stöd av tidigare forskning behandlas samhällsvåld som ett hälsoproblem bland människor i allmänhet och hos tonåringar och unga vuxna i synnerhet (Margolin & Gordis, 2000; World Health Organization, 2002). Tonåringar utgör den grupp som löper störst risk för exponering och utsatthet för samhällsvåld och enligt forskare kan effekterna av våldet bli särskilt skadliga för gruppen (Mrug, Loosier & Windle, 2008). Detta på grund av att tonåren i många avseenden kan betraktas som en känslig period förknippad med stress och oro, inte minst till följd av de biologiska och sociala förändringar som sker. Likaså framhåller forskarna tonåringen som mer mottaglig för omgivningens influenser med tanke på den osäkerhet som präglar individen i termer av nya sociala roller och förväntningar (Bacchini, Miranda & Affuso, 2011).

Situationen är i princip densamma mellan könen, även om pojkars direkta utsatthet för samhällsvåld uppskattas vara högre än flickors (Cooley-Strickland et al., 2009). I en italiensk studie av 489 ungdomar i åldrarna 16-19 undersöktes vilken roll kön, exponering för samhällsvåld och föräldrarnas tillsyn spelade för ungdomars utveckling av såväl antisocialt beteende som ångest och depression (Bacchini et al. 2011). Av resultatet framgick att pojkar med hög exponering för samhällsvåld och låg tillsyn från föräldrarna till högre grad riskerar

att utveckla antisocialt beteende. Detta i jämförelse med motsvarande grupp flickor vars utsatthet visade en starkare koppling till ångest och depression. Dessa slutsatser om huruvida det finns könsskillnader i såväl exponering för samhällsvåld som skillnader i effekter är dock långt ifrån definitiva och mer forskning behövs på området.

Konsekvenser av exponering för samhällsvåld. Unga människors exponering för samhällsvåld kan på flera sätt påverka och förhindra individens normativa utveckling (Chen, Voisin & Jacobson, 2016). För det första är våldsexponering i sin natur präglad av stress, vilket kan bidra till känslomässig arousal, paranoida tankemönster och koncentrationssvårigheter (Cooley-Strickland et al., 2009). Enligt Martinez och Richters (1993) rapporterar ungdomar med hög grad av exponering för samhällsvåld en signifikant högre stressnivå än de med mindre exponering för våld. För det andra riskerar dessa förändringar av emotionell och kognitiv karaktär att påverka individens förmåga till självbehärskning – förmåga att styra sin uppmärksamhet, sina känslor och sitt beteende. Inte helt oväntat kan effekten av låg självbehärskning resultera i olika typer av interna och externa problem för individen (Chen et al. 2016).

Beträffande interna problem har forskare identifierat starka kopplingar mellan exponering för samhällsvåld och uppkomsten av olika psykiatriska sjukdomar såsom ångest, depression och posttraumatiskt stressyndrom (Cooley-Strickland et al., 2009). I en studie av 780 amerikanska high schoolelever önskade forskarna att mäta frekvensen av ungdomars exponering för samhällsvåld för att undersöka sambandet till utveckling av posttraumatiskt stressyndrom (Löfving-Gupta, Lindblad, Stickle, Schwab-Stone & Ruchkin, 2015). Resultatet visade att en substantiell andel av ungdomarna hade exponerats för samhällsvåld och att så många som 24% av de direkt utsatta hade utvecklat posttraumatiskt stressyndrom.

Ju yngre barnet är desto större inverkan får våldsexponeringen på hjärnans utveckling (Osofsky, 1995). Det kan störa utvecklingsprocessen och påverka barnets förmåga till att knyta förtroendefulla relationer i framtiden. Med anledning av detta kan effekterna av samhällsvåld, ur utvecklingspsykopatologiskt perspektiv, enbart förstås utifrån och i relation till barnet i dennes utveckling, liksom barnets förändrande miljöförhållanden (Margolin & Gordis, 2000).

Gällande kopplingen mellan våldsexponering och externa problem har en omfattande metaanalys av 114 studier på området bekräftat ett starkt samband (Fowler, Tompsett, Braciszewski, Jacques-Tiura & Baltes, 2009). Flera forskare har därför fokuserat specifikt på de externa effekterna av exponering för samhällsvåld i termer av bland annat aggressivitet, antisocialt beteende, ungdomsbrottslighet samt försämrade studieresultat

(Cooley-Strickland et al., 2009; Chen, Voisin & Jacobson, 2016; Sams & Truscott, 2004; Schwartz & Gorman, 2003). Det som studierna gemensamt konstaterar är att våld föder våld. Barn och ungdomar som exponeras för olika former av våld i allmänhet och samhällsvåld i synnerhet löper större risk att falla in i ett våldsamt beteendemönster präglad av aggressivitet, antisocialt beteende samt olika former av våldsbrott (Chen et al., 2016; Dierkhising & Guerra, 2011). Med det sagt kan ungdomars våld, ur socialpsykologiskt perspektiv, ses som en form av anpassning till de aktuella omvärldsförhållandena (Wilkinson & Carr, 2008). Upprepad exponering för samhällsvåld bidrar till att olika våldshandlingar normaliseras, rättfärdigas och i värsta fall absorberas av samhällets ungdomar (Cooley-Strickland et al. 2009).

Samhällsvåld och den patologiska modellen. Baserat på ovanstående studie av Cooley-Strickland et al. (2009) har forskarna Ng-Mak, Salzingers, Feldman och Stueve (2004) presenterat en patologisk modell. Av modellen framgår att ungdomar, vid hög exponering för samhällsvåld, anpassar sig till omgivningen genom att tillämpa ett aggressivt beteende i syfte att minska den psykiska påfrestningen. Detta kan förklaras genom den kognitiva desensibilisering som sker gentemot våld i form av ett medvetet eller omedvetet distanstagande från ungdomens emotioner såväl som moraliska riktlinjer. Undersökningen (Ng-Mak, Salzingers, Feldman och Stueve, 2004) baserades på självrapporteringar med intervjuer av 471 barn samt varsin förälder till barnen. Av resultatet framgick att en liten men substantiell subgrupp av ungdomarna uppvisade ett adaptivt aggressivt beteende. På detta sätt exemplifieras miljön och våldsexponeringens effekter av såväl intern som extern karaktär. Individerna anpassar sin interna reaktion på den psykiska påfrestningen genom negligering och kognitiv fränkoppling från individens emotioner samt moraliska riktlinjer, till förmån för yttrandet av ett externt aggressivt beteendemönster.

Moralfränkoppling

Banduras moralfränkopplingsteori framställer individens moraliska riktlinjer som ett självreglerande system som människor kognitivt kan frikoppla sig ifrån för att rättfärdiga ett visst beteende (Bandura, 2016). Den mänskliga moralen kan liknas vid olika handlingsregler eller principer som människor känner sig förpliktigade till att följa (Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli, 1996a). Under uppväxten och i olika socialiseringsprocesser utvecklas våra moraliska riktlinjer och värderingar kring vad som är rätt eller fel. Människor handlar därefter i enlighet med sin inre moraliska kompass och på det sätt som skänker dem god självkänsla (Bandura, 2016). Många tidigare studier har gjorts kring människors moraliska utveckling, resonemang och ställningstagande men enligt Bandura et al. (1996a) brister dessa då de utelämnar redogörelser för de mekanismer som omvandlar moralisk tanke till handling.

Socialkognitiv teori och moral agency. I socialkognitiv teori omvandlas moralisk tanke till handling genom självreglerande mekanismer (Bandura, 2016). Detta med utgångspunkt i processen för *moral agency*. Enkelt uttryckt kan moral agency förklaras som individens förmåga till och mandat att göra moraliska ställningstaganden samt att stå ansvarig för dessa. Det självreglerande systemet verkar genom tre viktiga underfunktioner; självgranskning, självbedömning och självreaktivitet (Bandura, 2016). Självgranskning av individens handlingar är det första steget för att utöva kontroll över det egna beteendet. Dessa handlingar resulterar i olika reaktioner hos individen som genom självbedömning väger det aktuella beteendet mot interna moraliska standarder och situationella förhållanden. Individen kontrollerar sitt beteende genom känslor av tillfredsställelse när individen handlar i enlighet med dennes moraliska standarder. Samma gäller för känslor av självfördömelse när individen handlar i strid mot sin moral. Denna process kräver vidare självreaktivitet som motsvarar individens förmåga att motivera och aktivera sitt beteende. Människan betraktas således som en kognitivt resonerande agent med kapacitet att styra beteendet utefter sina moraliska riktlinjer. Med förmåga att tänka, resonera och planera kan individen förutse konsekvenser av sitt handlande (Bandura, 2016).

Social kognitiv teori utgör en vidareutveckling av Banduras sociala inlärningsteori men med betoning på individens kognitiva förmågor. I grunden belyser de hur vi utvecklar och utvecklas i samspel med vår omgivning (Bandura, 1977). Det sker enligt en process som Bandura valde att kalla triadisk reciprok determinism, i vilken människans beteende förklaras av en interaktion mellan miljömässiga, beteendemässiga och personliga determinanter (Bandura, 2016). Ny kunskap erhålls genom så kallad modellinlärning, observation och analys av andra människors sätt att agera i en situation för att sedan imitera de beteenden som verkar fördelaktiga (Bandura, 1977). Genom att dra lärdom av individuella omvärldsförhållanden kan människor utveckla moraliska riktlinjer och åsikter förenliga med socialt accepterade beteenden. Enligt Wilkinson och Carr (2008) kan individuella miljöförhållanden på liknande sätt påverka individens benägenhet till att moraliskt frångå de befintliga moraliska standarderna. En process som enligt Bandura (2016) sker genom olika moralfrånkopplingstekniker.

Moralfrånkopplingstekniker. Frånkoppling från de moraliska standarderna sker genom åtta olika kognitiva tekniker (Bandura, 2016). Dessa är *moraliskt rättfärdigande*, *förskönande omskrivning*, *fördelaktig jämförelse*, *förskjutning av ansvar*, *diffusion av ansvar*, *förvrängning av konsekvenser*, *attribution av skuld* samt *dehumanisering*. Varje moralfrånkopplingsteknik representerar motiv till varför ett visst beteende definieras som

acceptabelt och rättfärdigt i relation till den situation som individen befinner sig i. Vidare kan respektive teknik kopplas till olika locus/platser i den kognitiva process som sker vid moralisk fränkoppling; beteende-, agency-, effekt- samt offerlocus (Bandura, 2016).

I beteendelocus omvandlar individen kognitivt ett skadligt beteende till ett rättfärdigt sådant (Bandura, 2016). De moralfränkopplingstekniker som hör hemma här är moraliskt rättfärdigande, förskönande omskrivning och fördelaktig jämförelse. Logiken bakom moraliskt rättfärdigande är att ändamålen helgar medlen då individen lyfter ett värdigt slutmål som motiv för att utföra ett visst beteende. Vid förskönande omskrivning använder individen språket som medel för att få sina handlingar att framstå som mindre skadliga. Slutligen utgår moralfränkopplingstekniken fördelaktig jämförelse från att individens perception av mänskligt beteende färgas av vad det jämförs med. Detta utnyttjas genom att det egna beteendet jämförs med värre och mer skadliga handlingar.

I agencylocus finns de mekanismer som syftar till att förskjuta ansvaret för handlingen, då individen enbart betraktas som ett ombud för sitt beteende (Bandura, 2016). Den första moralfränkopplingsteknik som relaterar till detta locus är förskjutning av ansvar, i vilken individen minimerar sitt eget ansvar genom att förskjuta det till någon/något annat. Den andra tekniken, diffusion av ansvar, fungerar på liknande sätt men i gruppssammanhang. När en grupp beter sig omoraliskt sprids ansvaret till hela gruppen, vilket lättar ansvaret för enskilda individer.

I effektlocus används moralfränkopplingstekniken förvrängning av konsekvenser. Genom denna teknik förminskar eller till och med förnekar individen effekterna av sitt beteende för att slippa självfördömelse.

Slutligen finns offerlocus, i vilken teknikerna syftar till att nedvärdera individen som utsätts för beteendet (Bandura, 2016). I generell mening har individen svårt för att utöva skadligt beteende gentemot en människa vid betraktandet av denne som just en medmänniska med tankar och känslor. Kognitiva mekanismer gör det dock möjligt för individen att frånse denna vetenskap genom moralfränkopplingstekniker såsom attribution av skuld. Tekniken innebär att individen tillskriver offret skulden för handlingen som denne utsätts för. I praktiken sker detta genom motiveringar såsom att offret 'förtjänar att bli behandlad på det sättet'. I offerlocus finns även tekniken dehumanisering som går ut på att individen dehumaniserar offret och betraktar denna som lägre stående, vilket gör det enklare att behandla personen illa utan risk för självfördömelse.

Tidigare forskning om moralfränkoppling. I flera decennier har faktorer som påverkar människors benägenhet att bete sig omoraliskt och/eller våldsamt varit av intresse

för forskningen. Gällande moralfrånkopplingstekniker är kopplingen till såväl militära som politiska och straffrättsliga våldsammanhang mest studerat. Dock har forskare på senare tid kommit att ägna mer intresse åt att studera moralfrånkoppling i relation till det vardagliga livet. Bland annat har flera studier undersökt hur individer tillämpar frånkopplingstekniker i olika miljöer och situationer såsom på arbetsplatser, i gängrelaterade situationer samt vid mobbning i skolan (Alleyne, Fernandes & Pritchard, 2014; Bonner, Greenbaum & Mayer, 2016; Jungert & Thornberg, 2014; Pozzoli, Gini & Vieno, 2012).

I Sverige har skolmiljön och mobbning bland barn varit ett område av specifikt intresse. Forskarna Jungert och Thornberg (2014) har i en studie av 372 svenska skolbarn i åldern 10-14 år undersökt hur mekanismer av moralfrånkoppling relaterar till faktorerna ålder, kön, mobbning samt försvarsbeteende hos eleverna. Resultatet visade ett positivt samband mellan mobbning och moralfrånkopplingsteknikerna moraliskt rättfärdigande och attribution av skuld samt att pojkar till en signifikant högre nivå än flickor mobbar andra elever. Detta i jämförelse med en italiensk undersökning som fann ett positivt samband mellan mobbning och samtliga frånkopplingstekniker relaterade till beteendelocus (Pozzoli, Gini & Vieno, 2012). Försvarsbeteende och beskyddande av mobbingoffer var vanligare bland flickor och yngre barn. I övrigt var en av de huvudsakliga slutsatser som Jungert och Thornberg (2014) drog från sin studie att moralfrånkoppling inte är en enhetlig kognitiv funktion och att de olika teknikerna bör studeras separat snarare än tillsammans.

Bland den tidigare forskningen kring moralfrånkoppling finns också flera studier som har fokuserat på underliggande psykologiska mekanismer till våldsbeteende bland unga gängmedlemmar. Utmärkande för gruppen är de situationella förhållandenas inflytande på individen där tidigare forskning konstaterar en större benägenhet bland unga gängmedlemmar att använda våld samt att rättfärdiga våldet (Alleyne, Fernandes & Pritchard, 2014; Alleyne & Wood, 2010). Gängmedlemmar visar vidare på en större benägenhet, i jämförelse med icke-medlemmar, att använda moralfrånkopplingstekniker såsom förskönande omskrivning, attribution av skuld samt förskjutning av ansvar (Alleyne & Wood, 2010). Enligt forskarna bör resultatet förstås utifrån den socialkognitiva process som präglar individen i kraft av dennes grupp tillhörighet och omgivande kontextuella förhållanden. Med det sagt bör moralfrånkopplingstekniker ses som högkänsliga och kontextberoende (Alleyne & Wood, 2010). Denna slutsats styrks även i McAlister, Sandström, Puska, Veijo, Chereches och Heidmets (2001) artikel där forskarna har undersökt hur människors attityder till olika våldsbrott skiljer sig mellan nationerna Estland, Finland, Rumänien, Ryssland och USA, med utgångspunkt i Banduras teori om moralfrånkoppling. Studiens resultat visar på en skillnad

mellan länderna, vilket i sin tur stödjer teorin om omgivningens påverkan på människors utveckling samt negligering av befintliga moraliska riktlinjer.

Syfte

Konsekvenserna av våldsutvecklingen i samhället (Brå, 2017a) måste problematiseras och förstås utifrån en mängd olika faktorer och perspektiv. Bland annat har tidigare gjorda studier om människors exponering för samhällsvåld funnit stöd för våldets påverkan på individens kognitiva och sociala förmågor (Chen, Voisin & Jacobson, 2016; Ng-Mak et al., 2004). Konsekvent exponering för samhällsvåld bidrar till att olika våldshandlingar normaliseras, rättfärdigas och i värsta fall absorberas av samhällets ungdomar (Cooley-Strickland et.al 2009). Trots denna vetskap är det få studier som har undersökt relationen mellan exponering för samhällsvåld och de kognitiva mekanismer som förknippas med processen för moralfrånkoppling. Syftet med denna uppsats är således att studera om myndiga gymnasieelever med hög exponering för samhällsvåld har en ökad benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. Vidare poängterar Jungert och Thornberg (2014) värdet av att differentiera teknikerna. Därför kommer denna uppsats, förutom att undersöka våldets effekter för individers generella användning av moralfrånkoppling, även att studera teknikerna separat.

Hypotes I: Individer som upplever hög exponering för samhällsvåld uppvisar en större benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker.

Hypotes II: De separata moralfrånkopplingsteknikerna, och benägenheten att använda dessa, skiljer sig i sambandet med individers exponering för samhällsvåld.

Metod

I detta avsnitt redovisas studiens metod. Inledningsvis presenteras designen följt av en redogörelse för studiens deltagare. Vidare kommer det material liksom den procedur som har tillämpats i den aktuella studien att klargöras. Slutligen följer en redogörelse för etiska överväganden i relation till studiens utformning och genomförande.

Design

För att undersöka och besvara forskningshypotesen användes en kvantitativ enkätstudie med tvärsnittsdesign. Enkäten utformades och distribuerades i pappersform till myndiga elever på gymnasieskolor runt om i Skåne Län.

Deltagare

Det totala antalet deltagare uppgick till 145 respondenter med ett åldersintervall på 18-20 år (18 år=132, 19 år=12, 20 år=1). Könkvoten var jämnt fördelad med totalt 71 män och 73 kvinnor samt en person som fyllde i svarsalternativet; vill ej uppge/båda/inget. Samtliga respondenter var myndiga gymnasieelever i årskurs tre. Datan samlades in från sju

gymnasieskolor i Malmö ($N = 44$), Lund ($N = 67$) och Helsingborg ($N = 34$) med en variation i såväl praktiska som teoretiska gymnasielinjer. Totalt bortfall uppgick till 29 enkäter, främst på grund av att de fylldes i felaktigt.

Material

Enkätens inledning bestod av en kort ingress om studieområdet och villkoren för medverkan. Enkäten innehöll tre avsnitt; ett demografiskt avsnitt baserat på variablerna ålder, kön, bostadsort och sysselsättning, ett mått på exponering för samhällsvåld och ett mått på individens benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. De ursprungliga skalorna för samhällsvåld och moralfrånkoppling översattes från engelska till svenska. Enkäten finns under bilaga 1.

Samhällsvåld. Måttet på exponering för samhällsvåld utgjordes av en modifierad version av Survey of Exposure to Community Violence, SECV. SECV utvecklades år 1990 av forskarna Richters och Saltzman och var ursprungligen ämnad för mätning av barns exponering för samhällsvåld. Dock har samma skala i stor utsträckning även använts vid studier av vuxna människor (Decou & Lynch, 2015). SECV mäter individens direkta och indirekta exponering för samhällsvåld i termer av direkt utsatthet för våld, bevittnande av våld respektive kännedom om våld i individens omgivning (Richters & Saltzman, 1990). Den fullskaliga versionen innehöll totalt 54 frågor baserat på 17 teman som representerar olika våldsformer.

I detta arbete har den ursprungliga SECV-skalan modifierats och kortats ner. Bland annat har frågor som behandlar kvalitativ data tagits bort, såsom vem som utfört en handling och var en handling utförts. Vidare togs följande fyra teman bort i den modifierade versionen av skalan; sexuellt våld, våld i hemmet, självmord och döda kroppar. De teman som kvarstår och som har ingått i enkätundersökningen är; att bli jagad, droger, allvarliga olyckor, inbrott, arresteringar, hot, slag och örfilar, slagsmål och rån, knivar och vapen, allvarliga skador, skjutningar, mord och annat våld. Tre typer av frågor, som sedermera blev subindex i dataanalysen, ställdes; om individen själv varit utsatt ($\alpha=.82$), om individen sett någon bli utsatt ($\alpha=.84$) samt om individen hört talas om att någon blivit utsatt ($\alpha=.90$). Det fanns nio svarsalternativ för respektive fråga. Dessa sträckte sig från exponeringsgraden *aldrig till nästan varje dag*. En typisk fråga kan vara formulerad; *hur många gånger har du själv blivit örfilad eller slagen av någon?*

Cronbachs alpha för hela SECV-skalan var *.94*, vilket indikerar en hög intern konsistens i skalan (Pallant, 2010).

Moralfrånkoppling. Det tredje avsnittet bestod av ett mått på respondentens benägenhet att tillämpa olika moralfrånkopplingstekniker. Skalan som användes är hämtad och översatt från Bandura, Barbaranelli, Caprara och Pastorellis (1996b) artikel och bestod av påståenden som speglar de åtta olika moralfrånkopplingsteknikerna. Påståendena kombinerades sedan till olika subskalor; moraliskt rättfärdigande $\alpha=.74$, förskönande omskrivning $\alpha=.55$, fördelaktig jämförelse $\alpha=.59$, förskjutning av ansvar $\alpha=.54$, diffusion av ansvar $\alpha=.30$, förvrängning av konsekvenser $\alpha=.53$, attribution av skuld $\alpha=.12$, dehumanisering $\alpha=.66$. Måttet bestod av 32 påståenden där respondenten själv fick ta ställning till påståenden såsom *Det är ok att slåss för att skydda sina vänner*. Det ursprungliga måttet bestod av en tre-gradig likertskala som sträckte sig från *håller inte alls med* till *håller med helt*. Vid implementering av den ursprungliga skalan till enkäten modifierades svarsalternativen från en tre-gradig likertskala till en fem-gradig.

Cronbachs alpha för hela måttet var .78 vilket indikerar en hög intern konsistens (Pallant, 2010).

Procedur

För att få tillgång till respondenter konstruerades en lista med kontaktuppgifter till rektorer på gymnasieskolor i regionerna Malmö, Lund, Hässleholm, Kristianstad och Helsingborg. Urvalet av skolor skedde med hänsyn till skolornas geografiska placering samt tillgänglighet. Vidare kontaktades samtliga skolor via email och de skolor som önskade medverka i studien bokades tid och datum med. Totalt skedde datainsamlingen under hela november månad parallellt med skrivprocessen.

Datainsamlingen är en produkt av ett bekvämlighetsurval. Skolorna valdes ut efter tillgänglighet och alla som ville medverka i undersökningen gjorde det. Likaså gjordes inget sannolikhetsurval på individ- eller klassnivå utan all datainsamling skedde utifrån syftet att få så hög svarsfrekvens som möjligt.

Enkäten utformades i Microsoft Word och kvalitén i översättningen har granskats och verifierats av tvåspråkiga Richard Ilett. Vidare distribuerades enkäten i pappersform till eleverna och i alla fall utom ett skedde datainsamlingen i elevernas klassrum i samband med lektion. I det avvikande fallet tillfrågades elever om de ville medverka i studien utanför skolans matsal. De elever som var intresserade blev bjudna på kaffe och pepparkaka. Innan eleverna fick ta del av enkäten informerades dem om frivillighet, anonymitet samt konfidentiell hantering av uppgifter. Under hela skrivprocessen var undersökningsledare närvarande och tillgängliga för att besvara frågor. Slutligen bestämdes att den färdiga studien

skickas till samtliga deltagande gymnasieskolors rektorer och/eller lärare för att underlätta elevernas möjlighet att ta del av studiens resultat.

Etik

Undersökningen följde Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002) och de fyra etiska huvudkraven; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Innan datainsamlingen påbörjades diskuterades etiska aspekter i relation till studiens syfte och utförande med handledare. Inga etiska hinder förelåg för studiens genomförande.

I enkätens ingress presenterades kortfattat vad den handlade om samt information om anonymitet, frivillighet och att respondenten när som helst fick avbryta sin medverkan. Kontaktuppgifter skrevs också ut utifall respondenten önskade att ställa frågor efter det att undersökningen avslutats. Ingressen avhandlade elevens samtycke till medverkan i studien genom inlämning av den ifyllda enkäten till undersökningsledare. I de fall där enkäten delades ut i klassrummen upprepades denna information muntligt till respondenterna.

Våld och moral kan uppfattas som ämnen av känslig karaktär och under hela enkätundersökningen fanns undersökningsledarna tillgängliga för eleverna. Detta gjordes utifall att någon elev skulle uppleva negativa känslor och vilja diskutera dessa och/eller ställa frågor.

Dataanalys

Datan bearbetades i IBM SPSS. Ett index skapades för exponering av samhällsvåld samt subindex för frågor om individen varit utsatt själv, om individen sett någon annan som blivit utsatt eller om individen hört om någon som blivit utsatt. Vidare skapades ett index för benägenhet för användning av moralfrånkopplingstekniker, samt egna index för varje teknik.

Datan kontrollerades för normalfördelning med hjälp av Kolmogorov-Smirnovtest. Resultaten visade att endast två variabler var normalfördelade, alltså är en majoritet av den data som studien bygger på inte normalfördelad. De statistiska analyser som ligger till grund för resultatet i denna uppsats utfördes därför med icke-parametriska test. Vid analyser utförda med parametriska test framkom dock väldigt liknande resultat. Endast en teknik, fördelaktig jämförelse, skiljde i jämförelsen mellan grupper som blev signifikant i de parametriska testen. Då datan var icke-normalfördelad och analyserna gjordes med icke-parametriska test kommer median samt interkvartilavstånd presenteras i resultatet.

En korrelationsanalys gjordes där alla variabler korrelationstestades mot varandra med hjälp av Spearmans Rho. Därefter delades alla deltagare upp i två grupper baserat på en mediansplit av poäng på index för exponering av samhällsvåld; en med höga poäng och en

med låga poäng. Grupperna testades mot varandra i en serie Mann Whitney U-test där gruppernas poäng på samtliga moralfrånkopplingsindex jämfördes.

Då Cronbachs alpha var väldigt låg för moralfrånkopplingsteknikerna förskingring av ansvar ($\alpha=.30$) och attribution av skuld ($\alpha=.12$) har vi valt att inte ta med dessa i diskussionen.

Resultat

Deskriptiv del

I *Tabell 1* beskrivs urval, median och interkvartilavstånd för samtliga deltagare på alla index.

Tabell 1.

Deskriptiv statistik för samtliga respondenter.

	<i>N</i>	<i>Md</i>	<i>IQR</i>
SECV Total*	145	108.00	51.50
SECV Utsattsjälvs**	145	24.00	16.00
SECV Sett***	145	29.00	17.00
SECV Hört****	145	48.00	30.00
MD Total*****	145	66.00	17.00
MD Moraliskt rättfärdigande*****	145	10.00	5.00
MD Förskönande omskrivning*****	145	6.00	3.00
MD Fördelaktig jämförelse*****	145	5.00	2.00
MD Förskjutning av ansvar*****	145	10.00	4.00
MD Diffusion av ansvar*****	145	11.00	4.00
MD Förvrängning av konsekvenser*****	145	7.00	3.00
MD Attribution av skuld*****	145	8.00	3.00
MD Dehumanisering*****	145	7.00	5.00

*=SECV-skalan totalt.

**=SECV-items rörande direkt utsatthet.

***=SECV-items rörande vad respondenten sett.

****=SECV-items rörande vad respondenten hört om.

*****=Alla items från moralfrånkopplingsskalan.

*****=Alla items rörande de specifika frånkopplingsteknikerna.

Sambandsanalys

En korrelationsanalys utfördes där alla variabler testades mot varandra. Dessa presenteras i *Tabell 2* nedan. Av tabellen kan utläsas att det fanns ett signifikant positivt samband mellan exponering för samhällsvåld (SECV total) och benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker (MD total), $\rho=.321$, $N=145$, $p<.001$. Vidare kan utläsas att det fanns signifikanta samband mellan SECV total och MD moraliskt rättfärdigande ($\rho = .420$, $N = 145$, $p<.001$), MD förskönande omskrivning ($\rho = .222$, $N = 145$, $p<.001$), MD attribution av skuld ($\rho = .163$, $N = 145$, $p<.005$) samt MD dehumanisering ($\rho = .291$, $N = 145$, $p<.001$).

Tabell 2.

Korrelationsmatris för samtliga variabler.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1 SECV Total	-	.807**	.907**	.905**	.321**	.420**	.222**	.133	.051	-.012	-.035	.163*	.291**
2 SECV Utsattsjäl		-	.780**	.546**	.316**	.386**	.216**	.163*	.086	-.040	.101	.190*	.187*
3 SECV Sett			-	.708**	.352**	.438**	.283**	.219**	.035	.001	.022	.180*	.262**
4 SECV Hört				-	.233**	.335**	.171*	.053	.005	-.018	-.103	.123	.284**
5 MD Total					-	.690**	.615**	.422**	.467**	.423**	.477**	.579**	.632**
6 MD Moraliskt rättfärdigande						-	.494**	.242**	.129	.010	.285**	.223**	.465**
7 MD Förskönande omskrivning							-	.374**	.107	.047	.334**	.222**	.265**
8 MD Fördelaktig jämförelse								-	-.048	-.042	.399**	.117	.242**
9 MD Förskjutning av ansvar									-	.488**	-.006	.329**	.070
10 MD Förskingring av ansvar										-	-.039	.292**	.019
11 MD Förvrängning av konsekvenser											-	.186*	.330**
12 MD Attribution av skuld												-	.348**
13 MD Dehumanisering													-

*= $p<0.05$

**= $p<.001$

Jämförelser mellan grupper

Efter att respondenterna delats in i grupper baserat på exponering för samhällsvåld utfördes en rad Mann Whitney U-test där grupperna jämfördes på sin benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. Resultaten från dessa test återfinns i *Tabell 3*.

Hypotes I. Resultatet från Mann Whitney U-testet, där grupperna testats för deras benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker generellt, pekar på att gruppen med höga poäng på SECV-skalan ($Md = 72.00$, $N = 145$) är signifikant mer benägna att använda moralfrånkopplingstekniker än gruppen med låga poäng på SECV-skalan ($Md = 63.00$, $N = 145$), $U = 1536.50$, $Z = -4.32$, $p = <.001$. Det ger stöd för hypotes I.

Hypotes II. Mann Whitney U-test utfördes mellan grupperna på samtliga tekniker var för sig. Resultatet visar att gruppen hög SECVs större benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker berodde på vilken teknik det gäller. Signifikant skillnad uppmättes bara i testen för moraliskt rättfärdigande (hög SECV: $Md = 11.50$, $N = 145$, låg SECV: $Md = 9.00$, $N = 145$. $U = 1450.00$, $Z = -4.69$, $P = <.001$), förskönande omskrivning (hög SECV: $Md = 7.00$, $N = 145$, låg SECV: $Md = 6.00$, $N = 145$. $U = 2009.50$, $Z = -2.47$, $P = .013$) samt dehumanisering (hög SECV: $Md = 8.00$, $N = 145$, låg SECV: $Md = 6.00$, $N = 145$. $U = 1696.50$, $Z = -3.71$, $P = <.001$). Gällande de andra teknikerna fanns ingen signifikant skillnad mellan grupperna. Det ger stöd för hypotes II.

Tabell 3.

Jämförelse mellan respondenter med låga respektive höga poäng på SECV.

	Låg	SECV	Hög	SECV			
	<i>N</i>	<i>Md</i>	<i>N</i>	<i>Md</i>	<i>Z</i>	<i>U</i>	<i>P</i>
MD Total	73	63.00	72	72.00	-4.32	1536.50	<.001
MD Moraliskt rättfärdigande	73	9.00	72	11.50	-4.69	1450.00	<.001
MD Förskönande omskrivning	73	6.00	72	7.00	-2.47	2009.50	.013
MD Fördelaktig jämförelse	73	5.00	72	5.00	-1.57	2253.00	.117
MD Förskjutning av ansvar	73	9.00	72	10.00	-1.12	2348.00	.265
MD Diffusion av ansvar	73	11.00	72	12.00	1.12	2349.00	.266
MD Förvrängning av konsekvenser	73	7.00	72	7.00	-0.11	2599.50	.909
MD Attribution av skuld	73	8.00	72	9.00	-1.93	2145.00	.053
MD Dehumanisering	73	6.00	72	8.00	-3.71	1696.50	<.001

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka huruvida det fanns en skillnad mellan gymnasieelever med hög respektive låg exponering för samhällsvåld och deras benägenhet att använda olika moralfrånkopplingstekniker. Detta för att skapa en förståelse för vilka konsekvenser det ökade våldet i dagens Sverige får för samhällets unga i allmänhet och deras moral i synnerhet. Enligt hypotes I skulle en högre rapporterad våldsexponering hos myndiga gymnasieelever vara kopplad till en ökad benägenhet att tillämpa moralfrånkopplingstekniker, vilket resultatet från studien gav stöd för. Enligt hypotes II skulle de separata moralfrånkopplingsteknikerna skilja sig i graden av korrelation med exponering för samhällsvåld. Resultatet av den statistiska analysen gav även stöd för hypotes II och visade ett signifikant samband mellan hög exponering för samhällsvåld och moralfrånkopplingsteknikerna moraliskt rättfärdigande, förskönande omskrivning och dehumanisering.

Hypotes I

I studien jämfördes respondenter med låg respektive hög rapporterad exponering för samhällsvåld och deras benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. Utfallet visade att individer med hög exponering för samhällsvåld rapporterade en större benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker än individer med låg exponering för samhällsvåld, vilket ger stöd för hypotes I. Inga slutsatser om kausalitet kan dras från detta resultat, dock kan möjliga tolkningar och resonemang kring resultatet diskuteras.

En möjlig tolkning, underbyggd av tidigare forskning på området, är att exponering för samhällsvåld påverkar individens benägenhet till moralfrånkoppling. Enligt Chen, Voisin och Jacobson (2016) kan exponering för samhällsvåld påverka och förhindra individens normativa utveckling, däribland dennes moral och kognitiva resonemang (Bandura, 2016). I en artikel av Ng-Mak, Salzingers, Feldman och Stueve (2004) presenteras en patologisk modell enligt vilken individen, vid hög exponering för samhällsvåld, anpassar sig till omgivningen genom att ta avstånd från sina emotioner och moraliska riktlinjer till förmån för ett aggressivt beteendemönster. Detta görs för att minska den psykiska påfrestning som uppstår när individen handlar i strid mot sin moral. I uppsatsarbetet gjordes dock ingen observation eller mätning av omoraliska beteenden. Därför kan vi utifrån studiens resultat enbart tala om individens benägenhet att tillämpa moralfrånkopplingstekniker. Vi kan alltså inte säga något om elevernas eventuella agerande i den faktiska situationen.

Samhällsvåldets konsekvenser kan även styrkas i relation till den studerade populationen. Enligt Mrug, Loosier och Windle (2008) finns det en utvecklingspsykologisk problematik kring målgruppen tonåringar/unga vuxna sett utifrån att tonåren är en känslig

period präglad av stress och hög mottaglighet för omgivningens influenser. Inte minst till följd av de biologiska och sociala förändringar som sker. Det verkar alltså som att tonåringar/unga vuxna drabbas hårdare av konsekvenserna som följer av exponering för samhällsvåld, vilket kan ta sig uttryck i benägenheten att använda moralfrånkopplingstekniker.

Tidigare forskning visar att moralfrånkoppling påverkas av individuella omvärldsförhållanden (Wilkinson & Carr, 2008). I en transnationell studie undersöktes samt styrktes betydelsen av kontexten för olika nationaliteters attityder till våldsbrott samt benägenhet att tillämpa moralfrånkopplingstekniker (McAlister et al. 2001). Resultaten från dessa studier stödjer tolkningen att exponering för samhällsvåld påverkar individens benägenhet till moralfrånkoppling. Dock har få studier undersökt omgivningens betydelse för unga människors moralfrånkoppling i svensk kontext varför resultatet av uppsatsen är svårt att jämföra med tidigare forskning på området.

Gällande de tre olika exponeringsformerna för samhällsvåld; direkt utsatt, sett och hört, följer de i stort sett totalindexet vad gäller samband med olika moralfrånkopplingstekniker, med få avvikelser. I relation till den tidigare forskningen om samhällsvåld belyser detta vikten av att studera konsekvenserna av såväl direkt som indirekt utsatthet för samhällsvåld.

Hypotes II

Vid test av respondenternas benägenhet att använda specifika moralfrånkopplingstekniker visade resultatet att det fanns signifikanta skillnader mellan grupperna avseende teknikerna moraliskt rättfärdigande, förskönande omskrivning och dehumanisering. Studien fann inget signifikant samband mellan exponering för samhällsvåld och teknikerna fördelaktig jämförelse, förskjutning av ansvar samt förvrängning av konsekvenser.

Den teknik där medianskillnaden var störst mellan grupperna var moraliskt rättfärdigande följt av dehumanisering och förskönande omskrivning. En möjlig tolkning av resultatet är att exponering för samhällsvåld har en inverkan på individens benägenhet att tillämpa just de ovanstående moralfrånkopplingsteknikerna. Som tidigare nämnt har forskning kunnat styrka att exponering för samhällsvåld har en påverkan på individens kognitiva och sociala förmågor, liksom att individens benägenhet till moralfrånkoppling påverkas av dennes omgivning (Chen, Voisin & Jacobson, 2016; Wilkinson & Carr, 2008). Det kan förklaras inom ramverket för Banduras teori om triadisk reciprok determinism (2016); att mänskligt beteende förklaras av personliga, miljömässiga och beteendemässiga faktorer. Genom denna tolkning påverkar exponering för samhällsvåld, som en miljömässig faktor, individens kognition och därmed också dennes benägenhet till moralfrånkoppling. Skillnaderna i

uppmätt signifikans mellan olika moralfrånkopplingstekniker skulle i så fall förklaras av att omgivningen och exponering för samhällsvåld påverkar individen kognitivt på ett sätt som leder till ökad användning av vissa tekniker, men inte andra. Detta kan sättas i relation till Banduras teori (2016) om olika locus som skilda platser i den kognitiva processen för moralisk frånkoppling. Studien fann signifikans för två av tre moralfrånkopplingstekniker relaterade till beteendelocus och en teknik i offerlocus, men ingen för varken agency- eller effektlocus.

En annan tolkning av resultatet är att moralfrånkoppling inte kan behandlas som en enhetlig kognitiv process utan att olika tekniker bör studeras separat. Trots att Bandura (2016) identifierade olika tekniker och mekanismer har moralfrånkoppling traditionellt mätts och analyserats som ett enhetligt konstrukt, även om senare studier gjort annorlunda (Pozzoli, Gini & Vieno, 2012). Uppsatsens resultat fann stöd för att moralfrånkoppling inte bör mätas som ett enhetligt begrepp, vilket bekräftas i tidigare gjorda studier (Alleyne & Wood, 2010; Jungert & Thornberg, 2014; Pozzoli, Gini & Vieno, 2012). Bland annat framhåller Jungert och Thornberg (2014) i sin artikel om kopplingen mellan moralfrånkoppling och mobbingbeteende vikten av att differentiera de olika teknikerna. Deras studie fokuserade på moralfrånkoppling i relation till utförande av mobbingbeteenden, utsatthet för mobbingbeteende samt försvar av mobbingoffer. Resultatet visade på signifikanta samband mellan mobbingbeteende och teknikerna moraliskt rättfärdigande samt attribution av skuld, men inga samband uppmättes mellan utsatthet för mobbingbeteende och användning av de åtta teknikerna. Detta kan sättas i kontrast till fynden från denna uppsats som bara har undersökt exponering för våld. Dock bör det poängteras att olika typer av skadliga beteenden studerades samt att populationerna skiljde sig mellan studierna.

Frånkopplingstekniken förskjutning av ansvar var en av de mest tillämpade bland samtliga respondenter samtidigt som tekniken hade högst median i gruppen med låg rapporterad exponering för samhällsvåld. Detta indikerar på att icke-signifikansen som uppmättes berodde på att gruppen med låg SECV skattade hög användning av moralfrånkopplingstekniken snarare än att gruppen med hög SECV skattade lågt. Samtidigt korrelerade tekniken inte med någon annan moralfrånkopplingsteknik som diskuterats. I förlängningen ger detta ytterligare stöd till varför teknikerna bör behandlas separat.

Metoddiskussion

Reliabilitet. Det är många faktorer som är viktiga att ta upp och problematisera i relation till studiens design och tillvägagångssätt. En viktig förutsättning för att kunna säga något om tillförlitligheten i mätningarna är hög intern konsistens, mätt med hjälp av

Cronbachs alpha. I totalindexen var alphanivån hög (*SECV Total*=.94 och *MD Total*=.78), vilket indikerar en hög intern konsistens. Även i subindexen av SECV var alphanivåerna höga (*utsatt själv*=.82, *sett*=.84, *hört*=.90). Vid analys av Cronbachs alpha för de subindex som behandlade olika moralfrånkopplingstekniker uppmättes dock ojämna siffror som sträckte sig mellan .74 för moraliskt rättfärdigande, till det väldigt låga .12 för attribution av skuld. Om en variabel har ett lågt alphavärde, motsvarande lägre än .70, kan det ifrågasättas huruvida de olika påståendena i variabeln faktiskt mäter samma sak (Pallant, 2010). I denna studie gäller detta framförallt de påståenden som relaterar till moralfrånkopplingsteknikerna attribution av skuld (α =.12) och diffusion av ansvar (α =.30), vars låga alphavärde motiverade vårt beslut att plocka bort dessa subindex från diskussionen.

Ovanstående siffror indikerar en generellt hög intern konsistens i måtten för SECV och moralfrånkoppling, vilket stämmer överens med ursprungsmåtten (Bandura et al, 1996b; DeCou & Lynch, 2015; Richters & Saltzman, 1990). De låga alphanivåerna för vissa enskilda moralfrånkopplingstekniker kan vidare bero på olika anledningar. Översättningen från engelska till svenska är en möjlig förklaring liksom skillnader i kontext och målgrupp mellan de ursprungliga mätningarna och vår studie. Problemet kan även ligga i frågornas natur. En annan möjlig anledning är datainmatningsfel men risken för att det skulle ha skett systematiskt är osannolik.

Missuppfattning av frågor/påståenden har varit ett frekvent omdiskuterat ämne under undersökningsprocessen där framförallt SECV-skalan lämnade utrymme för tolkningar av de olika exponeringsformerna. Den mest problematiska typen av frågor, beträffande om individen hört om våld, gav upphov till frågeställningar om exponeringen avser mediala upplysningar såsom via tv, radio och nyhetstidningar eller inte. Efter genomförd datainsamling är vår slutsats att denna otydlighet kan ha medfört en skevhet i respondenternas svar på ett sätt som kan ha påverkat studiens resultat. Tvetydigheten i definitioner och mätningar försvårar även möjligheterna till replikering av studien. Vidare bör ordnings- samt uträkningseffekter lyftas som ett potentiellt problem. För att i framtiden undvika missuppfattningar och i ett tidigt skede identifiera brister i enkäten rekommenderas att en pilotstudie genomförs.

Validitet. Studiens resultat gav signifikant stöd åt hypotes I, alltså att det finns en skillnad mellan individer med hög respektive låg exponering för samhällsvåld och deras benägenhet till moralisk frånkoppling. Därigenom är dock inget sagt om att det första leder till det andra. Det finns även flera utomstående faktorer som kan ha påverkat resultatet såsom kön, etnicitet och individuella omständigheter. Studier baserade på enkätundersökningar med

tvärsnittsdesign ger begränsade möjligheter till att förhindra påverkan av tredjevariabler, vilket bidrar till att det är svårt att dra kausala slutsatser.

En annan omständighet som är viktig att problematisera är korrespondensen mellan rapporterad och faktisk upplevelse eller attityd. Möjliga responsbias bör lyftas och social önskvärdhet är en sådan faktor som kan ha påverkat studiens resultat (Shaughnessy, Zechmeister & Zechmeister, 2014). Datainsamlingen skedde i klassrum där eleverna fyllde i enkäterna enskilt men sittandes i grupp, vilket kan ha haft en inverkan på deras skattningar. Vidare är våld och moral ett ämne av känslig karaktär. Trots att enkäterna var helt anonyma kan det ha funnits en ovilja hos vissa elever att svara ärligt på frågorna/påståendena. Även kulturella normer kan påverka elevernas vilja att framställa sig själva på ett specifikt sätt och därmed ha haft en inverkan på respondenternas skattningar.

Studiens giltighet påverkas av korrelationen mellan den teoretiska definitionen och det mått som har använts för samhällsvåld respektive moralfrånkoppling. Därför gjordes valet att utgå ifrån Banduras egna skala för moralfrånkoppling respektive den SECV-skalan för samhällsvåld med mest psykometriskt stöd enligt tidigare gjord metaanalys (DeCou & Lynch, 2015; Richters & Saltzman, 1990). Dock gjordes vissa modifieringar. I båda fallen översattes skalorna från engelska till svenska och i SECV plockades vissa teman och frågor bort. Detta gjordes för att minska skalans omfattning och för att göra innehållet bättre anpassat efter studiens definition av samhällsvåld. Det finns risk för att vår modifiering av ursprungsskalan har gjort skalan mer generell och mindre specifik, vilket kan ha förorsakat en brist i skalans förmåga att mäta begreppet.

I den använda skalan för moralfrånkoppling gjordes inga förändringar men det finns ett antal aspekter som är nödvändiga att förhålla sig till vid bedömning av måttets kvalitet. Skalan utvecklades för att mäta moralfrånkoppling hos barn snarare än unga vuxna. Vidare är påståendena skrivna i tredje person. Sammantaget kan detta ha påverkat hur respondenterna resonerat och tagit ställning till olika påståenden jämfört med om de hade varit skrivna i första person om jämnåriga individer.

Ett annat problem är att skalan mäter moralfrånkopplingstekniker utan förmätning av respondenternas grundläggande moraluppfattningar. Bandura (2016) förutsätter att människors grundmoral syftar till att inte orsaka någon annan människa skada. I relation till de frågor som har uppkommit under studiens gång är det dock relevant att ifrågasätta om det går att mäta moralfrånkoppling utan jämförelse med individens ursprungliga moraliska riktlinjer.

När det gäller generalisering av studiens resultat behöver en rad aspekter beaktas. Urvalet som har studerats är en produkt av ett bekvämlighetsurval. Ett icke-sannolikhetsurval begränsar möjligheten att generalisera resultatet för stickprovet eftersom det inte kan garanteras utgöra ett representativt urval för den avsedda populationen (Shaughnessy, Zechmeister & Zechmeister, 2014). Valet av skolor skedde inte randomiserat liksom det kan ha funnits selektionsbias i vilka skolor som accepterade att medverka. Detta kan ha skapat en överrepresentation eller underrepresentation av vissa segment av populationen. Givet dessa förutsättningar försökte vi att arbeta för en god representation av populationen genom att välja skolor efter variation i geografisk placering och teoretisk respektive praktisk inriktning.

Tidigare forskning belyser våldsexponering som extra frekvent och skadlig bland tonåringar (Brå, 2017b; Mrug, Loosier & Windle, 2008). I studien avgränsades målgruppen till myndiga gymnasieelever i Skåne. Detta mot bakgrund av Rosenthals (2000) diskussion om att det finns en poäng med att skilja mätningar av våldsexponering och effekter för yngre ungdomar från mätningar av äldre ungdomar, på grund av stora utvecklingskillnader mellan grupperna.

Slutligen måste svarsfrekvensbias problematiseras. I studien uppgick det totala antalet bortfall till 29 enkäter. Nästan alla togs bort på grund av att de inte var korrekt ifyllda. Dock syntes ingen systematik bakom bortfallen, utan de verkade vara slumpmässiga. Antalet godkända enkäter uppgick till 145, vilket kan betraktas som en bra urvalsstorlek givet förutsättningarna för datainsamlingen.

Framtida forskning

Av studiens resultat såväl som tidigare forskning framgår att det finns ett samband mellan våld i individens omgivning och dennes kognitiva samt sociala förmågor (Chen, Voisin & Jacobson, 2016; Ng-Mak et al., 2004). I en tid av ökat samhällsvåld bland ungdomar (Brå, 2017a; Brå, 2017b) är det därför aktuellt att i svensk kontext undersöka både våldsexponeringens frekvens och effekter för individen samt att studera ungdomars moral i relation till specifika våldssituationer. I studien undersöktes sambandet mellan våldsexponering och moral utifrån definitionen för samhällsvåld respektive moralfrånkoppling. Efter litteraturgenomgång framstod en begränsning kring begreppet samhällsvåld då det ännu inte finns någon konsensus kring begreppets definition. En viktig förutsättning för att i framtiden kunna bedriva tillförlitlig forskning på området är därför utveckling av en gemensamt fastställd, empirisk definition.

Gällande Albert Banduras moralfrånkopplingsteori kan det vara intressant att fortsatt studera de olika teknikerna var för sig och att undersöka inte bara hur de hänger ihop, utan

även hur, när och varför de skiljer sig åt. I relation till slutsatser dragna från denna och tidigare gjorda studier är det intressant att fortsätta ifrågasätta moralfrånkoppling som en enhetlig kognitiv funktion. Jungert och Thornberg (2014) konstaterar i sin artikel att framtida forskning om individens benägenhet till moralfrånkoppling bör ta hänsyn till vikten av att differentiera de olika moralfrånkopplingsteknikerna. Vidare bör moralfrånkoppling ställas i relation till individens ursprungliga moraliska riktlinjer för att verifiera måttet på just moralfrånkoppling.

De metodologiska bristerna i denna uppsats gör det intressant att i framtiden undersöka fenomenet med en annan undersökningsdesign. Exempelvis skulle en longitudinell undersökning tillåta studiet av relationen mellan våldsexponering och moralfrånkoppling samt dess utveckling över tid. Vidare kan en experimentell studie vara av intresse då kausalitet mellan fenomenen skulle kunna utredas.

Tidigare forskning om exponering för samhällsvåld, liksom tidigare gjorda studier om moralfrånkoppling, har studerat skillnader mellan könen och skillnader knutna till individers bostadsort. Efter dataanalys fann vi vissa intressanta samband kring dessa faktorer som i framtiden kan vara värda att studera vidare. Bland annat fann vi stöd för att män hade signifikant större benägenhet att använda moralfrånkopplingstekniker. Vi fann också en signifikant skillnad mellan studieorter i både exponering för samhällsvåld och benägenhet att använda moralfrånkoppling. Slutligen ser vi ett generellt behov av att studera effekterna av samhällsvåld på ungdomar i svensk kontext.

Referenser

Alleyne, E., & Wood, J. (2010). Gang involvement: psychological and behavioral characteristics of gang members, peripheral youth, and nongang youth. *Aggressive Behavior*, 36(6), 423-436.

Alleyne, E., Fernandes, I., & Pritchard, E. (2014). Denying humanness to victims: How gang members justify violent behavior. *Group Processes & Intergroup Relations*, 17(6), 750-762. doi:10.1177/1368430214536064

Bacchini, D., Miranda, M.C., & Affuso, G. (2011). Effects of parental monitoring and exposure to community violence on antisocial behavior and anxiety/depression among adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(2), 269-292.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall

Bandura, A. (2016). *Moral disengagement: How people do harm and live with themselves*. New York: Worth Publishers

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996a). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality And Social Psychology*, 71(2), 364-374. doi:10.1037/0022-3514.71.2.364

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996b). Mechanisms of Moral Disengagement. *PsycTests*, doi:10.1037/t00941-000

Bonner, J., Greenbaum, R., & Mayer, D. (2016). My boss is morally disengaged: The role of ethical leadership in explaining the interactive effect of supervisor and employee Moral Disengagement on employee behaviors. *Journal Of Business Ethics*, 137(4), 731-742. doi:10.1007/s10551-014-2366-6

Brottsförebyggande rådet. (2017a). *Utsatthet för brott 2016: Resultat från nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2017*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet. (2017b). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brown, J. R., Hill, H. M., & Lambert, S. F. (2005). Traumatic stress symptoms in women exposed to community and partner violence. *Journal of Interpersonal Violence, 20*(11), 1478–1494. doi: 10.1177/0886260505278604

Carey, D. C., & Richards, M. H. (2014). Exposure to community violence and social maladjustment among urban African American youth. *Journal Of Adolescence, 37*(7), 1161-1170. doi:10.1016/j.adolescence.2014.07.021

Chen, P., Voisin, D. R., & Jacobson, K. C. (2016). Community violence exposure and adolescent delinquency: Examining a spectrum of promotive factors. *Youth & Society, 48*(1), 33-57. doi:10.1177/0044118X13475827

Cooley-Strickland, M., Quille, T. J., Griffin, R. S., Stuart, E. A., Bradshaw, C. P., & Furr-Holden, D. (2009). Community violence and youth: Affect, behavior, substance use, and academics. *Clinical Child and Family Psychology Review, 12*(2), 127-156. doi: 10.1007/s10567-009-0051-6.

Crouch, J. L., Hanson, R. F., Saunders, B. F., Kilpatrick, D. G., & Resnick, H. S. (2000). Income, race/ethnicity, and exposure to violence in youth: Results from the national survey of adolescents. *Journal of Community Psychology, (6)*, 625-641. doi:10.1002/1520-6629(200011)

DeCou, C. R., & Lynch, S. M. (2015). Assessing Adult Exposure to Community Violence. *Trauma, Violence & Abuse, 18*(1), 51-61. doi:10.1177/1524838015590590

Dierkhising, C., & Guerra, G. (2011). The effects of community violence on child development. Hämtad 2017-12-15 från: <http://sites.udel.edu/paclab/files/2013/05/Guerra-Dierkhising-2011-Effects-of-community-violence.pdf>

Finkelhor, D., Hamby, S.L., Ormrod, R. & Turner, H. (2009). *Children s Exposure to Violence: A Comprehensive National Survey*. Washington: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Fowler, P. J., Tompsett, C. J., Braciszewski, J. M., Jacques-Tiura, A. J., & Baltes, B. B. (2009). Community violence: a meta-analysis on the effect of exposure and mental health outcomes of children and adolescents. *Development And Psychopathology*, *21*(1), 227-259. doi:10.1017/S0954579409000145

Gorman-Smith, D., Henry, D. B., & Tolan, P. H. (2004). Exposure to community violence and violence perpetration: The protective effects of family functioning. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *33*(3), 439-449.

Jungert, T., & Thornberg, R. (2014) School bullying and the mechanisms of moral disengagement. *Aggressive Behavior*, *40*(2), 99-108. doi:10.1002/ab.21509

Lambert, S. F., Bettencourt, A. F., Bradshaw, C. P., & Ialongo, N. S. (2013). Early predictors of urban adolescents' community Violence Exposure. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, *22*(1), 26-44. doi:10.1080/10926771.2013.743944

Löfving-Gupta, S., Lindblad, F., Stickley, A., Schwab-Stone, M., & Ruchkin, V. (2015). Community violence exposure and severe posttraumatic stress in suburban American youth: Risk and protective factors. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *50*(4), 539-547. doi:10.1007/s00127-014-0965-2

Margolin, G., & Gordis, E. B. (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual Review of Psychology*, *51*(1), 445-480.

Martinez, P. E. & Richters, J. E. (1993). The NIMH community violence project: I. Children as victims of and witnesses to violence. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, *56*(1), 7-21.

McAlister, A., Sandström, P., Puska, P., Veijo, A., Chereches, R., & Heidmets, L., (2001). Attitudes towards war, killing, and punishment of children among young people in Estonia, Finland, Romania, the Russian Federation, and the USA. *Bulletin of The World Health Organization*, *79*(5), 382-387.

Mrug, S., Loosier, P. S., & Windle, M. (2008). Violence exposure across multiple contexts: Individual and joint effects on adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(1), 70-84. doi:10.1037/0002-9432.78.1.70

Ng-Mak, D. S., Salzinger, S., Feldman, R. S., & Stueve, C. A. (2004). Pathologic Adaptation to Community Violence among Inner-City Youth. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(2), 196-208. doi:10.1037/0002-9432.74.2.196

Osofsky, J. D. (1995). The effects of exposure to violence on young children. *American Psychologist*, 50(9), 781.

Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS* (2. Uppl.). Maidenhead: Open University Press/McGrawHill.

Pozzoli, T., Gini, G., & Vieno, A. (2012). Individual and class Moral Disengagement in bullying among elementary school children. *Aggressive Behavior*, 38(5), 378-388, 378-388. doi:10.1002/ab.21442

Richters, J. E., Saltzman, W. (1990). Survey of exposure to community violence: Self-report version. Rockville, MD: National Institute of Mental Health.

Rosenthal, B. S. (2000). Exposure to community violence in adolescence: Trauma symptoms. *Adolescence*, 35(138), 271-285.

Rosenthal, B. S., & Wilson, W. C. (2003). Impact of exposure to community violence and psychological symptoms on college performance among students of color. *Adolescence*, 38(150), 239-249.

Sams, D. P., & Truscott, S. D. (2004). Empathy, exposure to community violence, and use of violence among Urban, At-Risk Adolescents. *Child & Youth Care Forum*, 33(1), 33-50.

Schwartz, D., & Gorman, A. H. (2003). Community violence exposure and children's academic functioning. *Journal of Educational Psychology*, 95(1), 163-173. doi:10.1037/0022-0663.95.1.163

Shaughnessy, J. J., Zechmeister, E. B., & Zechmeister, J. S. (2014). *Research methods in psychology*. New York: McGraw-Hill.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Wilkinson, D. L., & Carr, P. J. (2008). Violent youths' responses to high levels of exposure to community violence: what violent events reveal about youth violence. *Journal of Community Psychology*, 36(8), 1026-1051. doi:10.1002/jcop.20278

World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health*. Brussels, Belgium: WHO.

Bilaga 1.

Enkätundersökning

Hej, och tack för att du vill medverka i vår enkätstudie! Vi heter Alfred Ericson och Ellen Flodmark och vi studerar psykologi vid Lunds Universitet. Denna studie handlar om våld i samhället och moral. Vi vill börja med att informera dig om att de svar du lämnar här är helt anonyma, och kan inte på något sätt spåras tillbaka till dig. Ditt deltagande är helt frivilligt, och du är fri att avsluta studien när som helst, utan att behöva säga varför eller få frågor. Genom att du lämnar in enkäten till oss ger du samtycke till att vi får använda den i studien. De uppgifter som lämnas kommer endast användas i denna studie. Vid frågor eller funderingar är du fri att när som helst kontakta oss. Vill ni ta del av resultatet eller har några funderingar efter studien, är ni välkomna att skriva till oss!

Alfred Ericson: alfred.s.ericson@gmail.com

Ellen Flodmark: ellen.flodmark@live.se

Avsnitt A

1. Kön

- Man
- Kvinna
- Vill ej uppge/båda/inget

2. Ålder: _____ år.

3. Bostadsort: _____

4. Huvudsaklig sysselsättning:

- Student vid gymnasium
- Student vid universitet
- Arbetar
- Arbetslös
- Annat

Avsnitt B

Nedan följer ett antal frågor om dina erfarenheter av våld i samhället. Besvara dessa så sanningsenligt som möjligt. Kryssa i det svarsalternativ som stämmer bäst in på dig.

1. Hur många gånger har *du själv* blivit jagad av "gäng" eller enskilda personer?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

2. Hur många gånger har *du sett någon annan* bli jagad av "gäng" eller enskilda personer?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

3. Hur många gånger har *du hört om någon* bli jagad av "gäng" eller enskilda personer?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

4. Hur många gånger har *du sett andra personer* använda eller sälja olagliga droger?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

5. Hur många gånger har *du själv* blivit ombedd att bli involverad i någon aspekt av försäljning eller distribution av olagliga droger?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

6. Hur många gånger har *du själv* blivit ombedd att använda olagliga droger?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

7. Hur många gånger har *du sett någon annan* bli ombedd att bli involverad i någon aspekt av försäljning eller distribution av olagliga droger?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

8. Hur många gånger har *du hört om någon annan* som blivit ombedd att bli involverad i någon aspekt av försäljning eller distribution av olagliga droger?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

9. Hur många gånger har *du själv* varit med om en allvarlig olycka där du trodde att du själv eller någon annan skulle bli illa skadad eller dö?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

10. Hur många gånger har *du sett någon annan* vara med om en allvarlig olycka där du trodde att personen skulle bli illa skadad eller dö?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

11. Hur många gånger har *du hört om någon annan* som varit med om en allvarlig olycka där du trodde att personen skulle bli illa skadad eller dö?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

12. Hur många gånger har *du själv* varit hemma när någon har brutit sig in - eller försökt att bryta sig in- i ditt hus?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

13. Hur många gånger har du haft inbrott när du *inte har varit* hemma?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

14. Hur många gånger har *du sett någon* försöka bryta sig in i *någon annans* hus eller lägenhet?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

15. Hur många gånger har *du hört om någon* som försökt bryta sig in i *någon annans* hus eller lägenhet?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

16. Hur många gånger har *du själv* blivit arresterad eller ivägförd av polis?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

17. Hur många gånger har *du sett någon annan* bli arresterad eller ivägförd av polis?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

18. Hur många gånger har *du hört om någon* annan som blivit arresterad eller ivägförd av polis?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

19. Hur många gånger har *du själv* blivit hotad till allvarlig fysisk skada av någon?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

20. Hur många gånger har *du sett någon annan* bli hotad till allvarlig fysisk skada?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

21. Hur många gånger har *du hört om någon* annan bli hotad till allvarlig fysisk skada av någon?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

22. Hur många gånger har *du själv* blivit örfilad eller slagen av någon?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

23. Hur många gånger har *du sett någon annan* bli örfilad eller slagen av någon som inte var dennes familjemedlem?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

24. Hur många gånger har *du hört om någon* annan som blivit örfilad eller slagen av någon som inte var dennes familjemedlem?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

25. Hur många gånger har *du själv* fått stryk eller blivit rånad?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

26. Hur många gånger har *du sett någon annan* få stryk eller bli rånad?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

27. Hur många gånger har *du hört om någon* annan som fått stryk eller blivit rånad?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

28. Hur många gånger har *du sett någon annan* bära vapen eller kniv? (ej inräknat polis, militär, eller säkerhetsvakter)

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

29. Hur många gånger har *du hört om någon annan* som burit vapen eller kniv? (ej inräknat polis, militär, eller säkerhetsvakter)

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

30. Hur många gånger har *du själv* hört ljudet av vapenskott utomhus?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

31. Hur många gånger har *du sett* en allvarligt skadad person efter en våldshändelse?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

32. Hur många gånger har *du hört om* en allvarligt skadad person efter en våldshändelse?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

33. Hur många gånger har *du själv* blivit anfallen eller stucken med kniv?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

34. Hur ofta har *du sett någon annan* blivit anfallen eller stucken med kniv?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

35. Hur många gånger har *du hört om någon* annan som blivit anfallen eller stucken med kniv?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

36. Hur många gånger har *du själv* blivit skjuten med en pistol?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

37. Hur ofta har *du sett någon annan* blivit skjuten med en pistol?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

38. Hur många gånger har *du hört om någon* annan som blivit skjuten med en pistol?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

39. Hur många gånger har *du sett någon* bli mördad av en annan person?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

40. Hur många gånger har *du hört om någon* som blivit mördad av en annan person?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

41. Hur många gånger har du varit i någon typ av situation (som ännu inte nämnts) där du har varit extremt rädd eller har trott att du skulle bli allvarligt skadad eller dö?

☐ Aldrig	☐ 3 eller 4 gånger	☐ Minst en gång i månaden
☐ 1 gång	☐ 5 eller 6 gånger	☐ Minst en gång i veckan
☐ 2 gånger	☐ 7 eller 8 gånger	☐ Nästan varje dag

Avsnitt C

Nedan följer ett antal påståenden. Ta ställning till dessa genom att på en skala 1-5 skatta om du inte håller med alls (1) till om du håller med helt (5). Ringa in det alternativ som stämmer bäst på dig.

1. Det är okej att slåss för att skydda dina vänner.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

2. Att slå och knuffa en person är bara ett sätt att skoja med denne.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

3. Att skada någons tillhörighet/ tillhörigheter har ingen stor betydelse med tanke på att andra personer slår människor.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

4. Ett barn i ett "gäng" kan inte hållas ansvarig för problem som gänget skapar.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

5. Om barn lever under dåliga förhållanden kan de inte beskyllas för att bete sig aggressivt.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

6. Det är okej att berätta små lögner eftersom de egentligen inte orsakar någon skada.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

7. Vissa människor förtjänar att behandlas som djur.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

8. Om barn slåss och misshandlar sig i skolan så är det deras lärares fel.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

9. Det är okej att slå någon som pratar illa om din familj.

Håller inte alls med					Håller med helt
1	2	3	4	5	

10. Att slå störiiga klasskamrater är bara ett sätt att "lära dem en läxa".

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

11. Att sno lite pengar är inte så farligt i jämförelse med dem som stjäl mycket pengar.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

12. Ett barn som själv bara föreslår att bryta mot regler ska inte hållas ansvarig om andra barn sedan gör slag i saken och bryter mot reglerna.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

13. Om barn inte blir tillrättavisade ska de inte beskyllas för dåligt beteende.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

14. Barn har inget emot att bli retade eftersom det visar på andras intresse för dem.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

15. Det är okej att behandla en person illa om denne har betett sig störiigt.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

16. Om människor är slarviga med var de lämnar sina saker så är det deras egna fel om sakerna blir stulna.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

17. Det är okej att slåss när din grupps heder är hotad.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

18. Att ta någons cykel utan deras tillåtelse är bara att "låna den".

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

19. Det är okej att förolämpa en klasskamrat eftersom det är värre att slå dem.

Håller inte alls med Håller med helt
1 2 3 4 5

20. Om en grupp tillsammans bestämmer sig för att göra något skadligt så är det orättvist att beskylla en person i gruppen enskilt för det.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

21. Barn kan inte bli beskyllda för att använda fula ord när alla deras kompisar gör det.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

22. Att reta någon innebär egentligen inte att man skadar den personen.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

23. En person som betar sig motbjudande förtjänar inte att bli behandlad som en människa.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

24. Barn som behandlas illa gör ofta saker för att förtjäna det.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

25. Det är okej att ljuga för att skydda dina vänner från problem.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

26. Det är inte en dålig sak att "bli hög" då och då.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

27. I jämförelse med de olagliga saker som andra människor gör, är det inte så allvarligt att ta några saker från en affär utan att betala för dem.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

28. Det är orättvist att beskylla ett barn som bara hade att göra med en liten del av den skadan som en grupp orsakade.

Håller inte alls med

Håller med helt

1 2 3 4 5

29. Barn kan inte beskyllas för att bete sig dåligt om deras kompisar pressar dem till att göra det.

Håller inte alls med

Håller med helt

1   2   3   4   5

30. Förolämpningar barn emellan skadar ingen.

Håller inte alls med

Håller med helt

1   2   3   4   5

31. Vissa människor behöver tuffare behandling eftersom de saknar känslor som kan bli sårade.

Håller inte alls med

Håller med helt

1   2   3   4   5

32. Det är inte barns fel att dem betar sig dåligt om deras föräldrar tvingar dem för mycket.

Håller inte alls med

Håller med helt

1   2   3   4   5

Tack för din medverkan!